

ПОЛІТИЧНА ЖУРНАЛІСТИКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Стаття присвячена дослідженню політичної журналістики як засобу формування громадської думки в сучасній Україні.

У статті розглянуті основні поняття та характеристики політичної журналістики, основні підходи у її дослідженні. Журналістика як соціально-політичний інститут є одним з учасників політичного процесу, який організовує і підтримує постійний зв'язок між суб'єктами політики. Політична журналістика є засобом висвітлення діяльності різноманітних політичних суб'єктів та є своєрідною формою спілкування між представниками влади і громадянами. Найчастіше увага журналістів прикута до політичної еліти і лідерів.

Авторами статті звернуто увагу на функції політичної журналістики, які можуть справляти конструктивно-деструктивний вплив на суспільно-політичне життя в Україні. Висвітлено інформаційну, критичну, комунікативну та культурно-освітню функції. Політична журналістика реалізує завдання, серед яких вагоме місце належить формуванню громадської думки.

У статті порушується важливе питання щодо впливу громадської думки на процеси, які відбуваються у всіх сферах суспільства, адже громадська думка є своєрідним регулятором тих процесів. Проводиться аналіз впливу політичної журналістики на процес формування громадської думки. Звернуто увагу на небезпечну і негативну роль сучасних засобів масової інформації.

Також зосереджено увагу на головні професійні вимоги до політичного журналіста: компетентність, уміння працювати з інформацією, вільне володіння державною мовою, об'єктивність, чесність та неупередженість, уміння аналізувати та прогнозувати. Висвітлено основні проблеми політичної журналістики в сучасній Україні: некомпетентність політичних журналістів, залежність засобів масової інформації від політиків і можновладців, медіа-маніпуляції тощо. Запропоновано прийняття відповідних заходів щодо вирішення проблем формування громадської думки засобами масової інформації та протидії інформаційним навіюванням.

Ключові слова: громадська думка; політична журналістика; вплив; формування; засоби масової інформації; політичний журналіст; маніпуляція; проблеми політичної журналістики.

Постановка проблеми. Актуальність вивчення особливостей політичної журналістики, її основних завдань та функцій, обумовлена тим, що останнім часом в Україні значно посилилася увага до громадської думки та методів її формування. Громадська думка є важливим «важелем» у багатьох сферах життя суспільства і тому політики, можновладці, піармени та менеджери завжди намагаються використати її для досягнення власних цілей. У політичній сфері найбільш ефективним засобом формування громадської думки є політична журналістика, яка є своєрідною ланкою між представниками влади та громадянами. Але сучасні проблеми політичної

журналістики заважають розвитку політичної культури суспільства. Саме тому необхідно чітко розуміти та усвідомлювати проблеми, які існують сьогодні в політичній журналістиці України, та методи вирішення цих проблем.

Аналіз досліджень, публікацій. Вивченню особливостей впливу засобів масової інформації на формування громадської думки присвячено чимало наукових праць. Серед досліджень, що спрямовані на вивчення політичної журналістики, привертають увагу, зокрема, роботи Д. Дуцик [6], яка зосередила свою увагу на ролі засобів масової інформації у

забезпеченні політичних прав і свобод громадян у демократичному суспільстві, М. Воронової [1], яка розглядає політичну журналістику як особливий різновид професійної діяльності та інших. Роль та вплив засобів масової інформації на формування громадської думки детально розглянуті в наукових працях М. Дзюби [5], Л. Городенко [3], І Коваленка [7], А. Терлібовки [12] та ін. Методи та форми впливу на громадську думку в сучасному українському суспільстві висвітлила Т. Марусяк [9]. Серед іноземних учених ці питання досліджувалися у працях Б. Берельсона, Г. Годе, Г. Лассуелла, У. Ліпмана, Е. Ноель-Нойман та ін. Разом з тим, результати аналізу наукових здобутків цього напрямку досліджень дозволяють зробити висновок про брак публікацій, де висвітлюються проблеми політичної журналістики як засобу формування громадської думки.

Метою статті є дослідження особливостей політичної журналістики як засобу формування громадської думки, а також висвітлення проблем політичної журналістики в сучасній Україні.

Виклад основного матеріалу. Журналістика як соціально-політичний інститут є невід'ємною складовою частиною політики, одним з учасників політичного процесу, який організовує і підтримує постійний зв'язок між суб'єктами політики.

У науковій літературі існує багато визначень політичної журналістики. Вітчизняна дослідниця Д. Дуцик визначає політичну журналістику як професійну діяльність зі збирання, обробки та поширення актуальної політичної інформації через пресу, телебачення та Інтернет [6, с. 58]. В. Мішанін та Н. Фролова трактують політичну журналістику як широкий розділ журналістики, що висвітлює широке коло політичних явищ і політичних подій [10]. Інформування влади про потреби і проблеми суспільства, з одного боку, та повідомлення суспільству про дії влади, при цьому критично оцінюючи їх, з іншого боку, є важливим завданням, яке постає перед політичною журналістикою. ЗМІ впливають на перебіг суспільно-політичного життя за допомогою подачі інформації про діяльність конкретних політичних суб'єктів. На основі журналістських матеріалів громадянин може приймати рішення про політичний вибір, про вступ у політичну організацію, про участь у політичній акції тощо. Крім того, певний характер подачі інформації впливає на формування відповідної реакції в суспільстві, завдяки чому не лише забезпечується зворотній зв'язок у комунікації, а й може змінюватися характер суспільно-політичних процесів як реакція на вимоги громадської думки.

У сучасних інформаційних умовах ЗМІ відображають процеси, що відбуваються в політичному житті та фіксують їх прояви. Відсутність або наявність політичної боротьби між суб'єктами влади, окремими політичними партіями, політичними лідерами відбивається і в характері публікацій. Кількісне переважання матеріалів із відображенням урядової точки зору, відсутність яскраво вираженої альтернативної позиції відповідає фактичному розподілу політичних сил і говорить про дисбаланс політичної системи. У цьому випадку політична журналістика найчастіше

виступає як інструмент інформування та роз'яснення політичних рішень, їх інтерпретації, але не впливає на їх прийняття або зміну.

Політична журналістика не може існувати поза рамками політичної системи. Займаючи в ній окреме місце, вона виконує такі функції:

– інформаційну – надання суспільству об'єктивної інформації про діяльність політичної влади. Державні засоби масової інформації не можуть належним чином виконувати цю функцію, оскільки вони фінансуються державою. Також за узгодженням із відповідними державними структурами може здійснюватися й підбір журналістських кадрів у державних засобах масової інформації. Недержавні засоби масової інформації можуть мати свої політичні преференції, навіть бути пов'язаними з тією чи іншою політичною силою;

– критичну – критика чинної влади, виявлення недоліків її діяльності та привернення уваги громадськості. Реалізація цієї функції дозволяє владі ширше побачити свої недоліки, глибше осмислити їх та вчасно вжити заходів щодо їх усунення. Важливо, щоб під час виконання цієї функції була забезпечена об'єктивність критики. Об'єктивність надає критиці конструктивного характеру, що позитивно впливає на процес удосконалення суспільних відносин. Натомість наслідком необ'єктивної критики, зазвичай, буває загострення суспільного конфлікту;

– комунікативну – забезпечення встановлення зв'язку між громадянами, які мають подібні погляди та соціальні преференції, а також налагодження діалогу між членами суспільства, які мають різні погляди та преференції. Ця функція сприяє згуртуванню громадян на вирішення нагальних проблем суспільного розвитку, а також формуванню толерантної культури;

– культурно-освітню – здобуття нових корисних знань, що сприяє формуванню певної політичної культури громадян. Здобуття нових знань та підвищення рівня політичної культури зумовлюють посилення інтересу громадян до діяльності влади, об'єктивність оцінки її діяльності, сприяють кращому розумінню способів вирішення проблем, які виникають у процесі суспільного розвитку. Проте, реалізація цієї функції залежить від фахової підготовки журналістів, здобуття ними системних знань у тих галузях, які вони висвітлюють у своїх публікаціях [7, с. 242–244].

Крім виконання функцій, політична журналістика реалізує завдання, серед яких вагомим місцем належить формуванню громадської думки. Саме журналістика тут відіграє вирішальну роль і спрямовує конструктивність або деструктивність впливу на громадську думку.

Громадська думка належить до найдавніших феноменів суспільства. Це такий стан масової свідомості, в якому виражається приховане або явне відношення різних сукупностей людей до подій і фактів у суспільстві, які зачіпають їхні потреби та інтереси.

Вітчизняна дослідниця Л. Городенко, розглядаючи засоби масової комунікації у контексті громадської думки, пропонує під громадською думкою розуміти спосіб формування і вияву масової свідомості, в

якому відображається наявність у соціальної групи спільних уявлень, суджень щодо суспільно важливих подій і фактів [3].

Серед сучасних концепцій щодо сутності громадської думки можна виділити найбільш впливовіші:

1) теорію У. Лумана, який заперечує наявність будь-якого суб'єкта громадської думки. Центральним у цій концепції є визначення змісту теми, яка запропонована суспільству. Завдяки публічній доступності та гласності, суспільству одночасно пропонується цілий спектр тем, які перебувають у центрі уваги процесу комунікації. Але так, як одночасна комунікація з кількома темами неможлива, то обирається тільки одна, головна тема. Цей процес вибору теми комунікації опирається на так званий «ступінь уваги», який визначає головну тему комунікації, що і становить зміст громадської думки [8]. Таким чином, не слід розглядати поняття громадської думки у співвідношенні з більшістю населення;

2) нормативну теорію Ю. Габермаса, у якій громадська думка розглядається в тісному взаємозв'язку з поняттями «права» і «політика». За цією концепцією, громадська думка є інструментом у руках правлячого класу, завжди є офіційною, та ототожнюється з тим, що представлено в ЗМІ [2];

3) теорію Е. Ноель-Нойман, яка являє собою статистично-психологічний напрям у дослідженні громадської думки, що спирається на демоскопію. Відповідно до цієї концепції, слід розрізняти суспільну і буденну думку, які досить часто поєднуються та ототожнюються. В основі громадської думки лежать два джерела: по-перше, це спостереження за подіями, що відбуваються у навколишньому світі, схвалення або несхвалення тих чи інших дій; по-друге, тематика громадської думки породжується засобами масової комунікації. Саме цей сформований настрій впливає на поведінку і оцінку індивідів. Найбільш цікавим у цій концепції є поняття так званого механізму «спіралі мовчання». Основою феномену «спіралі мовчання» є страх індивідів опинитися в ізоляції. Страх у цій концепції виступає як рушійна сила, яка запускає «спіраль мовчання» [11].

Проаналізувавши основні концепції щодо сутності громадської думки, можна дійти висновку, що в сучасному світі формування громадської думки щодо політичних реалій відбувається, передусім, через ЗМІ. Роль політичної журналістики полягає у тому, щоб бути своєрідною формою спілкування між представниками влади та громадянами. На сьогодні вона має величезні можливості для впливу на громадську думку. Залежно від того, хто саме використовує можливості впливу ЗМІ на перебіг політичного процесу, їх можна використовувати як для об'єктивного й оперативного інформування людей про реальні події у світі, так і для маніпулювання інтересами тих або інших груп людей. Тому роль політичної журналістики не можна оцінювати однозначно.

Безумовно, у сучасному світі ЗМІ як найважливіший та ефективний інструмент формування громадської думки мають колосальну кількість методів і способів впливу на суспільну свідомість як окремого

громадянина, так і усієї держави. ЗМІ найчастіше відіграють дуже небезпечну і негативну роль, коли інформація підміняє свою початкову функцію інформування населення на виконання завдань щодо формування певних уявлень, поглядів, думок.

Виконуючи важливе завдання щодо формування громадської думки, політичний журналіст повинен відповідати таким професійним вимогам, як:

1) компетентність – журналіст має бути освіченим і вільно орієнтуватись у матеріалі, який він публікує;

2) вміння працювати з інформацією – журналіст не може посилатись на сумнівне та недостовірне джерело інформації та повинен бути професійно-відповідальним до власних публікацій;

3) вільне володіння державною мовою. Мова – це обличчя журналіста, саме тому в нього має бути напрацьований великий запас слів для найбільш влучного опису певної ситуації чи новини;

4) об'єктивність – публікація повинна бути об'єктивною та незалежною від власних почуттів і вподобань, а тим паче від вподобань сторонніх людей (замовників публікацій, поглядів керівництва редакції тощо);

5) чесність та неупередженість – журналіст завжди має бути критично налаштованим до будь-якої політичної події;

6) вміння аналізувати події та робити власні політичні прогнози розвитку цих подій. Журналіст повинен володіти відповідним складом мислення, уміти визначати причини різних політичних явищ і подій, оцінювати їх значущість та прогнозувати їх розвиток [4]. Невід'ємною складовою політичної журналістики має стати політичний аналіз.

Таким чином, реалізації важливого завдання щодо формування громадської думки в суспільстві заважають такі проблеми політичної журналістики, як:

1. Некомпетентність політичних журналістів. «Поверхневі» знання представників ЗМІ заважають здійсненню якісної аналітики певних політичних подій. Неспроможність проаналізувати політичну подію, ситуацію, факти дійсності є однією з головних проблем політичних журналістів.

2. Залежність українських ЗМІ від можновладців, власників, рекламодавців та ін. Багато політичних журналістів друкують «заангажований» матеріал через те, що їхнє видання має власне бачення на проблеми та події в політиці країни. Також авторитетні українські журналісти часто друкують «статті на замовлення», отримуючи за це великі гонорари.

3. Медіа-маніпуляції. Подаючи певну інформацію під потрібним ракурсом або ж, навпаки, блокуючи її широке поширення, ЗМІ разом із журналістами поступово формують суспільну думку. Вони здатні змінювати сприйняття дійсності, створювати і продукувати нові стереотипи, міфи і моделі поведінки. Маніпулятивний вплив ЗМІ на формування громадської думки є однією з найважливіших проблем сучасних мас-медіа.

На нашу думку, для вирішення проблем формування громадської думки засобами масової інформації та протидії інформаційним навіюванням необхідно прийняти такі заходи щодо:

1) реалізації послідовної та комплексної інформаційної політики держави, що передбачає створення умов для незалежності та свободи слова у ЗМІ, створення єдиного інформаційного простору;

2) здійснення діяльності ЗМІ без використання маніпулятивних технологій, а навпаки, сприяння об'єктивному та неупередженому висвітленню інформації;

3) розвитку та посилення активності самих громадян і соціальних груп щодо самостійного пошуку та вивчення інформації про події з різних джерел й формування власної громадянської позиції;

4) отримання інформації з перших вуст, спілкування з представниками груп, що задіяні в певній політичній ситуації.

5) постійного підвищення рівня власної компетентності, критичності мислення та сприйняття інформації, формування аналітичних навиків. Критичність сприйняття, у свою чергу, здатна значно обмежити глибину і тривалість впливу маніпулятивних технологій на людину.

Висновки. Отже, політична журналістика – це своєрідна соціальна активність у виробництві та поширенні інформації про діяльність політиків, можновладців, органів державного управління тощо. Система політичної журналістики повинна допомагати громадянам у вивченні державних справ, пояснювати альтернативні шляхи державної політики та сприяти

формуванню «здорової» громадської думки. Політичний журналіст, у свою чергу, повинен оперативно пояснювати певні політичні моменти, здійснювати аналітику політичних подій і сприяти формуванню громадської думки.

Політичні журналісти виступають посередниками між політикою та суспільством. Вони надають значущу інформацію, а також висвітлюють критичні запитання від їх аудиторії до політиків. Політична журналістика цікавиться суспільним інтересом у політичних питаннях і тому є важливим елементом демократії.

Роль політичної журналістики не можна оцінювати однозначно. Сьогодні вплив ЗМІ на суспільство все частіше стає безпечним, ніж навпаки корисним і пізнавальним.

До проблем сучасної політичної журналістики, які заважають реалізації важливого завдання щодо формування громадської думки в українському суспільстві, слід віднести некомпетентність політичних журналістів, залежність ЗМІ від можновладців, власників, рекламодавців та ін., медіа-маніпуляції тощо. Стосовно вирішення проблем формування громадської думки засобами масової інформації необхідно прийняти відповідні заходи щодо: реалізації ефективної інформаційної політики держави; заборони здійснення діяльності ЗМІ з використанням маніпулятивних технологій; посилення активності громадян у пошуку інформації та застосування критичного мислення в усвідомленні інформації.

Список використаних джерел

1. Воронова М. Ю. Політична журналістика як особливий різновид професійної діяльності / М. Ю. Воронова // Наукові записки Інституту журналістики. – 2013. – Т. 50. – С. 197–201. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizh_2013_50_40.
2. Габермас Ю. Структурні перетворення в сфері відкритості / Ю. Габермас. – Львів : Літопис, 2000. – 318 с.
3. Городенко Л. М. Засоби масової інформації у контексті громадської думки: формування, функціонування, жанрові прийоми: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук: спеціальність 10.01.08 – журналістика / Л. М. Городенко. – К., 2003. – 12 с.
4. Громадська Н. А. Політичний аналіз як невід'ємна складова політичної журналістики / Н. А. Громадська // Наукові праці. – Вип. 261. Т. 273. Політологія. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2016. – С. 34–38.
5. Дзюба М. Т. Роль засобів масової інформації в формуванні громадської думки / М. Т. Дзюба // Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони. – Київ : 2008. С. 77–81.
6. Дуцик Д. Політична журналістика / Д. Дуцик. – К. : ВД «Києво-Могилянська академія», 2005. – 138 с.
7. Коваленко І. Незалежна журналістика як засіб контролю громадянського суспільства за здійсненням політичної влади (функціональний аспект) [Електронний ресурс] / І. Коваленко // Вісник Харківської державної академії культури. – 2013. – Вип. 41. – С. 241–246. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2013_41_32.
8. Луман Н. Реальність масмедиа / Пер. с нем. А. Ю. Антоновского. – М. : Праксис, 2005. – 256 с. – Режим доступу : https://iphras.ru/uplfile/socep/luman_realnost_massm.pdf.
9. Марусяк Т. С. Методи та форми впливу на громадську думку у сучасному українському суспільстві / Т. С. Марусяк // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – 2015. – Вип. 17. – С. 106–114. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mnf_2015_17_12.
10. Мишанин В. В., Фролова Н. М. Политическая журналистика в системе профессиональных координат [Электронный ресурс] // Огарев-online. – 2013. – № 9. – Режим доступа: <http://journal.mrsu.ru/arts/politicheskaya-zhurnalistika-v-sisteme-professionalnykh-koordinat>.
11. Ноель-Нойман Е. Общественное мнение. Открытие спирали молчания / Е. Ноель-Нойман; пер. с нем. ; общ. ред. и предисл. Н. С. Мансурова. – М. : Прогресс-Академия, Весь Мир, 1996. – 352 с.
12. Терлибовка А. М. Роль засобів масової інформації в маніпулюванні громадською думкою. – [Електронний ресурс] / А. М. Терлибовка. – Режим доступу : <http://istfak.org.ua/tendantsii-rozvytku-suchasnoi-systemy-mizhnarodnykh-vidnosyn-ta-svitovoho-politychnoho-protsesu/188-transformatsiia-politychnykh-system-derzhav-svitu-v-konteksti-hlobalizatsii/378>.

POLITICAL JOURNALISM AS A MEANS OF FORMATION OF PUBLIC OPINION IN MODERN UKRAINE

The article is devoted to the study of political journalism as a means of forming public opinion in modern Ukraine.

The article deals with the basic concepts and characteristics of political journalism, the main approaches to its study. Journalism as a socio-political institution is one of the participants in the political process, which organizes and maintains a constant link between policy makers. Political journalism is a means of highlighting the activities of various political actors and is a peculiar form of communication between government and citizens. Often, the attention of journalists is drawn to the political elite and leaders.

The authors of the article draw attention to the functions of political journalism, which can have a constructive and destructive impact on the socio-political life in Ukraine. The information, critical, communicative and cultural-educational functions are highlighted. Political journalism realizes tasks, among which the important place belongs to the formation of public opinion.

The article raises the important question of the influence of public opinion on the processes taking place in all spheres of society, since public opinion is a kind of regulator of those processes. An analysis of the influence of political journalism on the process of formation of public opinion is underway. The attention is drawn to the dangerous and negative role of modern media.

Also, attention is focused on the main professional requirements for a political journalist: competence, ability to work with information, fluency in the state language, objectivity, honesty and impartiality, ability to analyze and predict. The main problems of political journalism in modern Ukraine are highlighted: incompetence of political journalists, dependence of mass media on politicians and authorities, media manipulation, etc. It is proposed to take appropriate measures to solve the problems of forming public opinion by mass media and counteracting information suggestions.

Key words: *public opinion; political journalism; influence; formation; mass media; political journalist; manipulation; problems of political journalism.*

Рецензенти: **Іванов М. С.**, д-р політ. наук, професор, ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв;
Шевчук О. В., д-р політ. наук, професор, ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв.

© Громадська Н. А., Соколова Ю. В., 2019

Дата надходження статті до редколегії 03.11.2018